

Relacje między Bogiem i człowiekiem na podstawie *Psalmów* J. Kochanowskiego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Psalm 8*, [w:] *Bibliia Tysiąclecia*.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Psalm 23*.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Psalm 8*.
- Źródło: Jan Kochanowski, *PSALM 8*
Domine Dominus noster, quam admirabile, [w:] tegoż, *Psalterz Dawidowy*.
- Źródło: Jan Kochanowski, *PSALM 130*
De profundis clamavi ad Te, Domine.
- Źródło: Michał Peter, *Psalterz w wersji Jana z Czarnolasu*, „Ruch biblijny i liturgiczny” 1981, nr 5, s. 262.

Relacje między Bogiem i człowiekiem na podstawie *Psalmów* J. Kochanowskiego

Peter Paul Rubens, *Król Dawid grający na harfie*, ok. 1627-1628
Źródło: domena publiczna.

” Kleszczmy rękoma wszyscy zgodliwie,
Wszyscy śpiewajmy Panu chętnie

– pisał Jan Kochanowski w *Psalmie 47*. Wyrażona tu idea pełnego zapału wychwalania Boga przemawiała do ludzi renesansu. Poetyckie modlitwy ujmowały przy tym odbiorców swoim uniwersalizmem oraz lirycznym ukazaniem całej skali ludzkich doświadczeń.

Psalmy wyrażają radość, smutek, cierpienie, a przede wszystkim nadzieję, która dawała wiernym siłę w obliczu każdej trudnej życiowej sytuacji.

Twoje cele

- Zinterpretujesz wybrane psalmy w przekładzie Jana Kochanowskiego.
- Scharakteryzujesz relacje między Bogiem i człowiekiem w psalmach.
- Określisz funkcję środków artystycznego wyrazu w tekście poetyckim

Przeczytaj

Psalterz Dawidów w [przekładzie](#) Jana Kochanowskiego ukazał się w Krakowie w 1579 roku. Poeta poświęcił tłumaczeniu [psalmów](#) około 10 lat i uważał to dzieło za jedno ze swoich największych osiągnięć. Dobitnie świadczy o tym fragment wiersza dedykacyjnego kierowanego do biskupa Piotra Myszkowskiego, w którym poeta stwierdza:

„I wdarłem się na skałę pięknej [Kalijopy](#),
Gdzie [dotychmiast](#) nie było znaku polskiej stopy”.

Jednocześnie w liście do Stanisława Fogelwedera poeta czarnoleski pisał, że było to zadanie bardzo wymagające. Mistrz podkreślał nieustanne wahanie pomiędzy Poezją (*Poetica*) a Koniecznością (*Necessitas*), a zatem natchnieniem, radością swobodnego tworzenia a wiernością wobec oryginału.

Psalterz Dawidów nie jest dokładnym tłumaczeniem *Księgi Psalmów* – to poetycka [parafraza](#). Wynikało to już z przyjętej formy, ponieważ Kochanowski wprowadził podział na strofy i dostosował psalmy do polskiej wersyfikacji opartej na [sylabizmie](#). Posługiwał się urozmaiconymi układami strof. Używał różnorytmicznych wierszy, najczęściej 8- 11- i 13-zgłoskowców. Zmiana formy skutkowałą koniecznością dostosowania do niej języka. Poeta dążył do oddania [literalnego](#) sensu psalmów i nie zmieniał ich treści. Inwencja Kochanowskiego jest natomiast widoczna w warstwie stylistycznej.

Poeta dodawał epitety, metafory i porównania potęgujące wymowę oryginału. W *Starym Testamencie* Bóg występuje pod dwoma imionami (Jahveh i Elohim). Aby uniknąć powtórzeń, urozmaicić tekst stylistycznie Kochanowski zastosował metafory i [peryfrazy](#): *Król, wszechmocny Pan, wieczny Pan, Ojciec litościwy, Sędzia nienaganiony, wiekuisty Bóg, wieczny nasz Obrońca, Sprawca niebieskiego domu*. W bogactwie określeń szczególną uwagę zwracają podkreślające boski majestat epitety zaprzeczone, np. *Bóg niewychwalony, niezmierny, nieskończony*. Były one uznawane przez Arystotelesa i poetyki humanistyczne za szczególnie wytworne

i przynależne do stylu wysokiego. Różnorodność epitetów w *Psalterzu* Kochanowskiego jest tym bardziej istotna, że Biblia, z uwagi na właściwości języka hebrajskiego, jest bardzo uboga w przymiotniki.

Bogate słownictwo i synonimika dotyczą także obrazowania związanego z człowiekiem. Często stosowane w Biblii określenie „sprawiedliwy” to u Kochanowskiego: *pokorny, cichy, święty, ubogi, skromny, cnotliwy, uczciwy, wierny lub bogobojny*. „Człowiek zły” to z kolei: *grzesznik, bezbożny, złoczyńca, przestępca, głupi, hardy, obłudny, zdradliwy* itd. Peryfrazy stosowane przez poetę znacząco wpłynęły na artyzm języka psalmów.

Przekład poety jest również dziełem ważnym ideowo – jako wyraz humanizmu chrześcijańskiego oddaje renesansowe spojrzenie na Boga oraz jego relacje z człowiekiem. Kochanowski zaciera różnice pomiędzy wyobrażeniami starotestamentowymi a chrześcijańskimi.

” Obraz groźnego, budzącego lęk Boga Starego Przymierza zostaje złagodzony. Gdy oryginał mówi:

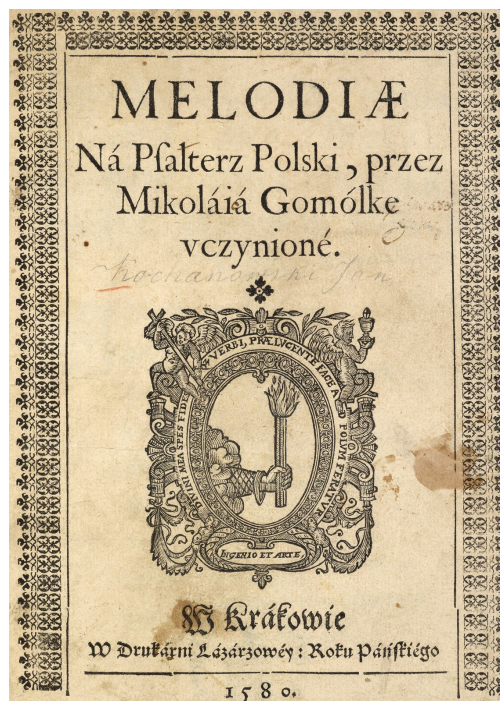
Dałeś znak bojącym się ciebie, aby uciekali od oblicza łuku, aby byli wybawieni mili twoi (przeł. J. Wujek)

Kochanowski tłumaczy:

” Dawalesz Ty niedawno chorągwie swym wiernym
Iszcząc się w słowie swoim; i dziś miłosiernym
Okiem na swój lud wejrzy utrapiony [...] psalm 60”¹

Bóg *Starego Testamentu* został tu ukazany jako oparcie, dzięki któremu człowiek może odnaleźć sens w otaczającym go świecie.

Psalterz Jana Kochanowskiego, silnie wpisany w światopogląd epoki, cieszył się ogromną popularnością. Był najczęściej wydawanym zbiorem poety – w latach 1579–1641 ukazało się 28 wydań. W 1580 roku wydano *Melodie na Psalterz Polski* z muzyką skomponowaną do psalmów przez wybitnego kompozytora Mikołaja Gomółkę. Psalm w przekładzie poety nie tylko czytano, ale także śpiewano w kościołach i zborach. Kochanowski wiernie oddał biblijny sens, posługując się kunsztownym językiem poezji, a jednocześnie był to język uniwersalny, bliski katolikom i protestantom.

Strona tytułowa *Melodii na Psalterz polski* Mikołaja Gomółki
Źródło: domena publiczna.

Słownik

literalny

dosłowny

parafraza

(gr. *paráphrasis* – omówienie) swobodna przeróbka tekstu, zachowująca jego główny sens

peryfraz

omówienie, zastąpienie nazwy przez opis, np. zamiast: śmierć – odejście do raju

poezja meliczna

obejmuje utwory poetyckie, których budowa jest ściśle podporządkowana rytmiczności językowej i opiera się na organizacji muzycznej

przekład

przeniesienie tekstu literackiego na inny język, z zachowaniem treści i formy pierwowzoru

psalm

(gr. *psaltarion* – nazwa instrumentu, *psállein* – śpiewać, szarpać struny) lit. gatunek liryczny o treści pochwalnej, błagalnej, dziękczynnej; rel. biblijny utwór poetycki przeznaczony do śpiewania o modlitewno - hymnicznym charakterze, którego adresatem jest Bóg, rzadziej człowiek; typ pieśni religijnej, pochwalnej wywodzącej się z tradycji hebrajskiej

psalterz

(łac. *psalterium*, gr. *psaltêrion* – harfa, lutnia) zbiór 150 psalmów wchodzących w skład Starego Testamentu; osobne wydanie zawierające zbiór psalmów; w judaizmie i chrześcijaństwie przeznaczony również do celów liturgicznych lub używany jako modlitewnik

sylabizm

system wersyfikacyjny, którego zasadą jest stała liczba sylab w poszczególnych wersach i średniówka w wersach dłuższych niż ośmioletkowe

topos *deus artifex*

topos Boga artysty

topos *deus faber*

topos Boga rzemieślnika

Mapa myśli

Polecenie 1

Nazwij postawy, jakie człowiek może przyjmować wobec Boga. Następnie zapoznaj się z mapą myśli i uzupełnij ją własnymi wnioskami i przykładami.

Polecenie 2

Zgromadź własne przykłady cytatów, które mogą ilustrować różne typy psalmów. Skorzystaj z przekładów Jana Kochanowskiego.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Określ, jaką postawę przyjmuje podmiot mówiący w podanych fragmentach psalmów, a następnie przyporządkuj cytaty do odpowiedniej grupy.

A.

„Czasu gniewu i czasu swej zapalczywości
Nie racz mię, Panie, karać z moich wszeteczności,
Ale się raczej smiłuj nade mną strapionym
A ulży nieco bólu kościom udręczonym!”

Jan Kochanowski, *Psalm 6*

B.

„Tobie, Panie, pókim żyw, ja muszę dziękować,
Który ku bitwie raczysz sprawować
Ręce i serce moje, a mnie w boju krwawym
Jesteś obrońcą zawždy łaskawym.”

Jan Kochanowski, *Psalm 144*

C.

„W każdym ucisku swoim wołałem do Pana,
A moja prośba zawždy była wysłuchana;
I dziś Cię tymże sercem proszę, Pana swego:
Obroń mię od potwarzy języka zradnego!”

Jan Kochanowski, *Psalm 120*

D.

„Ręce ku Jego mieszkaniu ściągajcie,
A winną chwałę Jemu oddawajcie,
A Pan wam także będzie błogostawił,
Ten, który niebo i ziemię postawił.”

Jan Kochanowski, *Psalm 134*

E.

„Radujcie się Bogu nawysshemu,
Dobrodziejowi naszemu;
Bijcie w bębny, w instrumenty grajcie
A psalmów nie zaniechajcie!”

Jan Kochanowski, *Psalm 81*

Ćwiczenie 2

Wypisz z *Psalmu 8* w przekładzie Jana Kochanowskiego dwa epitety zaprzeczone i wyjaśnij, jak je rozumiesz.

” Jan Kochanowski

Psalm 8

Wszechmocny Panie, wiekuisty Boże,
Kto się Twym sprawom [wydziwować](#) może?
Kto rozumowi, którym niezmierny
Ten świat stworzony?

Gdziekolwiek słońce [miece](#) strzały swoje,
Wszędy jest zacne święte imię Twoje,
A sławy niebo ogarnąć nie może
Twej, wieczny Boże!

Niech źli, jako chcą, Ciebie [mierzą](#) sobie;
Z ust niemowlątek [roście](#) chwala Tobie
Ku hańbie i ku potępieniu
Złemu plemieniu.

Twój czyn jest niebo, Twoich rąk robota
Gwiazdy jaśniejsze wybranego [złota](#);
Ty coraz nowym światłem zdobisz wdzięczne
Koło [miesięczne](#).

A człowiek co jest, że Ty, niestworzony
Wszystkiego twórcą i Pan niezmierny,
Raczysz ji [pomnieć](#)? Czym jest syn człowieczy
Godzien Twej pieczy?

Takeś go uczcił i [przyochędożył](#),
Żeś go z anioły telko nie [położył](#);
Postawiłeś go panem nad zacnymi
Czyny swoimi.

Dałeś w moc jego wszytki bydła polne,
Dałeś i leśne zwierzęta [swowolne](#),
On na powietrzu ptastwem, pod wodami
[Władnie](#) rybami.

Wszehmocny Panie, wiekuisty Boże,
Kto się Twym sprawom wydziwować może?
Kto rozumowi, którym niezmierny
Ten świat stworzony?

Źródło: Jan Kochanowski, *Psalm 8*.

Ćwiczenie 3

Oceń prawdziwość poniższych stwierdzeń dotyczących *Psalmu 8* Jana Kochanowskiego. Wybierz P, jeśli stwierdzenie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Scharakteryzuj obraz Boga wykreowany przez Jana Kochanowskiego w *Psalmie 8*.
Zwróć szczególną uwagę na wyeksponowanie obrazu Boskich dłoni.

Ćwiczenie 6

Wypisz metaforę z podanego fragmentu i wyjaśnij, jak ją rozumiesz.

” Jan Kochanowski

Psalm 23

Mój wiekuisty Pasterz mię pasie,
Nie zejdzie mi nic na żadnym wczasie;
Zawiódł mię w pasze niepospolite,
Nad zdroje żywej wody obfite

Źródło: Jan Kochanowski, *Psalm 23*.

Ćwiczenie 7

Wykaż, że *Psalm 8* Jana Kochanowskiego może być uznany za wyraz filozofii renesansowej. Zwróć szczególną uwagę na miejsce i rolę człowieka w świecie.

Ćwiczenie 8

Dokonaj interpretacji porównawczej *Psalmu 8* Jana Kochanowskiego i pieśni o incipicie *Czego chcesz od nas, Panie*. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

Praca domowa

Zinterpretuj *Psalm 130* Jana Kochanowskiego. Postaw tezę interpretacyjną i ją uzasadnij. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 400 słów.

” Jan Kochanowski

PSALM 130

De profundis clamavi ad Te, Domine

W troskach głębokich ponurzony,
Do Ciebie, Boże niezmierny,
Wołam, racz smutne prośby moje
Przyjąć w łaskawe uszy swoje

Jeśli tej z nami surowości
Będiesz chciał użyć, jako złości
Nasze są godne: kto praw, Panie,
Przed srogim sądem Twym zostanie?

Aleś Ty Pan jest dobrotliwy,
Pan z przyrodzenia [lutościwy](#),
Co przeciw Tobie u wszech ludzi
Uczciwość wielką w sercu budzi.

Ciesz się mię, Panie, dobroć Twoja,
Ciesz się słowa; dusza moja
Upatrzą Twego [smiłowania](#)
[Barziej](#) niż nocna straż świtania

Barziej niż nocna straż świtania
Pragnie duch Twego smiłowania.
O Izraelu, niech się dzieje
Co chce, ty w Panu kładź nadzieje

U Tego litość nieprzebrana,
U Tego pomoc nieczekana,
Ten miłosierdziu swemu [g'woli](#)
Ze [wszech](#) cię grzechów twych wyzwoli.

Źródło: Jan Kochanowski, *PSALM 130*

De profundis clamavi ad Te, Domine.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Relacje między Bogiem i człowiekiem na podstawie *Psalmów J. Kochanowskiego*

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

3) rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);

6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;

7) odróżnia dyskusję od sporu i kłótni;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Lektura obowiązkowa

11) Jan Kochanowski, wybrane pieśni, w tym: Pieśń IX ks. I, Pieśń V ks. II; psalmy, w tym Psalm 13, Psalm 47; tren IX, X, XI, XIX; Odprawa posłów greckich;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przygotowuje prezentację na temat psalmów;
- nazywa postawy, jakie człowiek może przyjmować wobec Boga;
- gromadzi cytaty, które mogą ilustrować różne typy psalmów;
- bierze udział w dyskusji na temat relacji między Bogiem i człowiekiem na podstawie psalmów;
- dokonuje interpretacji Psalmu 130 Jana Kochanowskiego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie przygotowują prezentacje na temat psalmów (definicja i podział ze względu na tematykę).

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel rozpoczyna lekcję od rozmowy z uczniami na temat problemów egzystencjalnych, z którymi współcześnie zmagają się młodzi ludzie. Nauczyciel pyta o to, jakie młodzi ludzie mają lęki, niepokoje, obawy oraz czy w trudnych chwilach zwracają się do Boga i dlaczego.
2. Podanie celu i tematu zajęć.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel prosi wybranego ucznia o prezentację pracy wykonanej w domu. Następnie uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią z sekcji „Przeczytaj”. Nauczyciel dopowiada, że *Psalterz Dawidów* już samą nazwą sugeruje, kto jest autorem biblijnych pieśni. Wyraz *Dawidów* nie oznacza jednak, że tych Dawidów było kilku. To tzw. przymiotnik dzierżawczy, odpowiadający na pytanie: czyj? Współcześnie forma ta brzmiałaby: *Dawidowy*.
2. Uczniowie nazywają postawy, jakie człowiek może przyjmować wobec Boga. Następnie zapoznają się z mapą myśli i uzupełniają ją własnymi wnioskami i przykładami.
3. Uczestnicy lekcji kontynuują pracę z mapą myśli. Zapoznają się z cytatami zamieszczonymi w multimedium. Następnie gromadzą własne przykłady cytatów, które mogą ilustrować różne typy psalmów. Mogą skorzystać z przekładów Jana Kochanowskiego.
4. Uczniowie przechodzą do sekcji „Sprawdź się”. Indywidualnie wykonują ćwiczenia 1, 3 i 4. Nauczyciel weryfikuje poprawność odpowiedzi.

5. Uczniowie dobierają się w pary. Pozostałe ćwiczenia wykonują w dwójkach. Przedstawiciel przedstawia rozwiązania po upływie określonego przez nauczyciela czasu.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel prezentuje uczniom wybrane psalmy skomponowane do słów Kochanowskiego przez Mikołaja Gomółkę. Uczniowie po wysłuchaniu nagrań podsumowują swoją wiedzę na temat psalmów Kochanowskiego oraz wymieniają się refleksjami na temat wysłuchanych utworów.
2. Dyskusję podsumowującą nauczyciel może rozpocząć od pytania związanego z tematem lekcji: Jakie relacje między Bogiem i człowiekiem można zauważyć na podstawie *Psalmów* J. Kochanowskiego?

Praca domowa:

1. Zinterpretuj Psalm 130 Jana Kochanowskiego. Postaw tezę interpretacyjną i ją uzasadnij. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 400 słów.

Materiały pomocnicze:

- http://rcin.org.pl/Content/78367/WA248_90766_III-13-477-1-5_gomolka-melodie-5_o.pdf
- Adam Karpiński, *Renesans*, Warszawa 2007.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do podsumowania lekcji.